

ISLAMSKA LEGENDA O SV. ŠIMUNU U ZADRU

Muhamed Hadžijahić

Širokoj javnosti ostalo je gotovo nepoznato da je Zemaljski muzej u Sarajevu godine 1897. poduzeo jednu dobro zasnovanu anketu za sakupljanje etnografsko-historiografske i arheološke građe na terenu Bosne i Hercegovine. U upitniku tiskanom pod naslovom »Pitanja za sabiranje historijsko-topografskog gradiva« trebalo je na posebno ostavljenim praznim listovima odgovoriti na određena pitanja koja su sastavljena na jedan razumljiv način. Upitnik je razaslan u sve krajeve Bosne i Hercegovine, kako se čini, svim pismenijim ljudima. Popunjene upitnike valjalo je vratiti direkciji Muzeja.

Ta građa neprocjenjive vrijednosti sada se čuva u etnografskom odjeljenju Zemaljskog muzeja.¹

Među onima koji su se odazvali na anketu od 1897. bio je i kadija (šeriat-ski sudac) Sadik efendija Ugljen, rodom Mostarac. On je i inače poznat po svojim etnografskim priložima, štampanim u *Glasniku Zemaljskog muzeja* u razdoblju od 1892—1897. Tada se nalazio na dužnosti šeriatskog suca u Ljubuškom.

Dajući zanimljive podatke, koji se odnose na Ljubuški i okolna sela, Ugljen se osvrće i na »vrelu Proboj među Radišićim i Vitinom«, pa doslovce zapisuje:

»Ovog vrela nije bilo vazda. Ono je provrilo onda kada je tuda naligao jedan dobri čovjek između onih dvanajest dobri ljudi što su bili uz Isa pejgambera zvani ljudi kod muslomana Havarijuni (apostoli), a između njih su petorica došla u Evropu i jedan od te petorice po imenu hazreti Šemun (Sv. Simeon) koji je ukopan u Šibeniku naligao tuda na konju. Konj i on su bili plaho ožednili te se je on odmarao ondje gdje vrela Proboj ističe. Konj mu udari nogom o stijenu, iz koje Božjim kurdetom (moći) probi odmah voda. Po tom što je njegov konj probio kopitom tu stijenu prozva se to vrela Proboj, a po vrelu dobi ime i selo Proboj.«

U ovoj legendi, očito islamskog porijekla, pogrešno se navodi — ne znamo da li propustom zapisivača ili kazivača — da je »hazreti Šemun« »ukopan u Šibeniku«, dok se stvarno radi o moćima sv. Šimuna Bogoprince u crkvi sv. Šimuna u Zadru.

Dalje, prema Ugljenovu zapisu sv. Šimun bio bi identičan sa Šimunom apostolom. Međutim je činjenica da se u Zadru nalaze moći sv. Šimuna Bogoprince, dok se moći sv. Šimuna apostola nalaze u Mlecima.

Ova odstupanja nisu, po mome mišljenju, od nekog značaja, koliko je važno da se u muslimanskoj sredini očuvalo jedno drevno predanje

¹ Usporedo s ovom anketom, također 1897, razaslan su upitnici pod naslovom »Pitanja o govoru prostoga naroda«; i ta se građa danas čuva u Zemaljskom muzeju.

koje s puno respekta govori o Isusovim apostolima, za koje se dapače tvrdi da ih je pet neposredno širilo Isusovu nauku po Evropi, pa se eto našli i u našim krajevima.

Valja ovdje objasniti da islam i inače odaje počast kako Isusu — kojega smatra odabranim Božjim poslanikom — tako i njegovim apostolima. Oni su poznati pod nazivom havarijuni, pa se i u *Kur'anu* spominju na dva mjesta (sure Ali Imran, 52 i sure Es-saff, 14). Pod imenom havarijuna označava se također i dvanaest Muhamedovskih najbližih drugova, koji su mu pomogli kod druge bitke na Akabi.²

O nekom navodnom djelovanju apostola u Evropi nema traga bilo gdje u islamskim izvorima, pa se dakle legenda koju je zabilježio Ugljen oslanja na domaće tradicije.

Zanimljivo je u ovoj legendi da se počeci kršćanstva u Evropi i našim krajevima datiraju već od vremena apostola,³ što je dalkako samo djelomično točno. Kao što je poznato, izuzimajući Rim, jedini je u Evropi apostol Pavao krajeve »oko Jeruzalema i naokolo do Ilirika napunio Kristovim evanđeljem« (Rim 15, 19), kako je to javljao oko 58. godine kršćanima u Rimu. A tek učenik sv. Pavla, sv. Tito, naviještao je kršćanstvo u Dalmaciji, kako se to razumije iz Druge Pavlove poslanice Timoteju, pisane u Rimu 66. ili 67. godine.

Postavlja se pitanje kako je nastala legenda o hazreti Šemunu.

Muslimansko stanovništvo jamačno je znalo za hodočasnike, koji su sigurno i iz ljubušskog kraja išli posjećivati moći sv. Šimuna u neposrednom dalmatinskom susjedstvu. Posebno je pitanje međutim kako je legenda zamijenila sv. Šimuna Bogoprince sa sv. Šimunom apostolom.

² Usp. A. J. Wensinck und J. H. Kramer, *Handwörterbuch des Islam*. Leiden, 1941, str. 171—172.

³ Na sličan način u narodu se održala pričanja prema kojima i počeci islama u Bosni sežu čak do Muhameda. Po narodnom etimologiziranju i naziv Bosna bi tobože došao od toga što su izaslanici iz Bosne išli »bosi« da bi vidjeli Muhameda, pa bi od riječi »bôs«, bosonog, postao naziv Bosna.

Jedna verzija tog predanja, kako ga je ispričao sarajevski hodža Mehmed efendija Potogija (umro 1953) glasi (prema zapamćenju historičara Mehmeda Mujezinovića):

»U Bosni se čulo za Muhamed peygambera, pa pošto su vjere, i ona u Bosni i islam, bile slične, zapute se četrdesetorica Bosanaca Muhamed peygamberu. Kada su stigli u Arabiju, ugledaše na jednom mjestu gdje se vodi bitka: na jednoj strani velika vojska, a na drugoj mala, pa velika vojska pobjeđuje malu. Bosanci zaključise da ta mala vojska moraju biti muslimani pa joj se pridružiše. I zaista uz pomoć Bosanaca izvojevaše muslimani pobjedu. U bici su izgynula trideset i tri Bosanca, tako da ih se svega sedam moglo vratiti u zemlju. Bosanci su tražili od Muhamed peygambera da im pošalje jednog ashaba (ashabi su Muhamedovi drugovi koji su propovijedali islam). Peygamber im odgovori da mu prilike to ne dopuštaju, ali da će doći vrijeme, kada će u Bosnu doći islam. Onda se njih sedam vratiše. Pri povratku, kako su bili poderali opanke, peygamber im dade kao dar kožu od deve da naprave opanke. Oni se međutim vrate bosí, a od kože, u znak poštovanja prema peygamberu, naprave kape na šiljak, upravo onakve kakve se nalaze na najstarijim nišanima (nadgrobnim spomenicima) u Bosni; jedan takav šiljak nalazi se i na jednom nišanu pokraj Ali-pašine džamije u Sarajevu, a i na drugim najstarijim nišanima.«

S ovim u vezi moglo bi stajati i pričanje da je »nad Bosnom ruhanijjet (duhovna zaštita) hazreti Omera« (Derviš M. Korkut); riječ je o drugom halifi (kalifi) Omeru, koji se smatra ashabom, Muhamedovim drugom.

Moći sv. Šimuna u Zadru privlačile su pobožne katolike još u srednjovjekovnoj bosanskoj državi. Rođena Kotromanićka, Elizabeta, žena kralja Ludovika, dala je napraviti za moći sv. Šimuna srebreni kovčeg, koji je dovršen 1380. godine. Jedan od prizora na kovčegu predstavlja smrt Elizabetina oca, bana Stjepana.

Sv. Šimun u Zadru bio je dakle popularan i u Bosni, pa nije neobično da je o njemu nikla jedna legenda i u muslimanskoj sredini.

Zadivljuje univerzalistički duh ove legende. Na podlozi islamskog uvažavanja Isusovih apostola, oni se u legendi nazivaju »dobrim ljudima«. Sv. Šimunu se daje počasna titula »hazreti«; ta se titula stavlja — kako kaže Škaljić — ispred imena... pejgambera, anđela, Muhamedovih drugova i lica dostojnih naročitog poštovanja. Havarijjunima (apostolima) legenda je pripisala misijsko djelovanje čak u paganskoj Evropi. »Božjim kudretom« (moći) dogodilo se i čudo u današnjem selu Proboj u ljubuškom kraju, gdje je povodom boravka sv. Šimuna, jednoga od tih dobrih ljudi, provrelo vrelo. Jedno slično čudo, zahvaljujući Božjem kudretu (moći) dogodilo se drugom dobrôm, Ajvaz dedi, koji je molio Boga da proteče voda kroz grad Prusac u Bosni; molba mu je uslišana: raspukla je jedna udaljenija pećina i kroz nju voda protekla, a odatle je onda voda drvenim cijevima dovedena u Prusac.⁴

CJELOV

T u f i ć

U predvečerje proljetnog
dana

sunce je dalo cjelov
rijeci.

Igralo se u njezinim
valovima,

smijući se ljudskoj
zlobi...

⁴ Usp. Edhem Mulabdić, *Ajvatovica. Narodna Uzdanica*, kalendar za godinu 1939. God. VIII, Sarajevo, str. 150—156.